

Protocol dyslexie

Versie november 2018

1 Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	3
2	Denkkader leerlingbegeleiding.....	3
3	Het beleid rond dyslexie.....	4
	<i>Algemeen: definitie van dyslexie.....</i>	<i>4</i>
	<i>Doel van het dyslexiebeleid op onze school.....</i>	<i>5</i>
	<i>Preventieve interventies geldend voor alle leerlingen (groen en geel).....</i>	<i>5</i>
	<i>Preventieve interventies geldend voor alle leerlingen met dyslexie (groen).....</i>	<i>5</i>
	<i>Individuele interventies geldend voor een leerling met ernstige dyslexie (geel).....</i>	<i>6</i>
	<i>Individuele interventies geldend voor een leerling met zeer ernstige dyslexie (rood)..</i>	<i>6</i>
4	Aangepaste normering voor leerlingen met dyslexie	7
5	Procedure voor het verlenen van faciliteiten dyslexie	9
6	Tot slot	11
7	Bijlage 1	12
8	Bijlage 2	13

1 Inleiding

De Goudse Waarden heeft in de missie beschreven waar zij voor staat. In de missie staat dat De Goudse Waarden een scholengemeenschap is die herkenbaar wil zijn als een christelijke school waar iedereen welkom is. De christelijke identiteit wordt zichtbaar in datgene wat we doen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de aandacht die wij voor anderen hebben.

De Goudse Waarden wil een school zijn die:

- verschillen accepteert en waardeert
- als doel heeft de optimale ontplooiing te bieden voor leerlingen in een plezierige leeromgeving waar de leerlingen zich prettig en veilig voelen¹

In de school gelden een 6-tal “Goudse Waarden regels²”. Hierin staat: Omdat ik je behandel zoals ik zelf behandeld wil worden, spreken we het volgende af:

Wij

- accepteren elkaar
- gaan respectvol met elkaar om
- werken samen en helpen elkaar als het nodig is
- gaan zorgvuldig om met eigen en andermans spullen
- zijn correct en beleefd in ons taalgebruik
- veroorzaken geen overlast.

Wij proberen de school tot een veilige omgeving te maken. Hiervoor hebben we een aantal zaken op het gebied van leerling- en docentbegeleiding opgezet. Een onderdeel daarvan is dit protocol dyslexie.

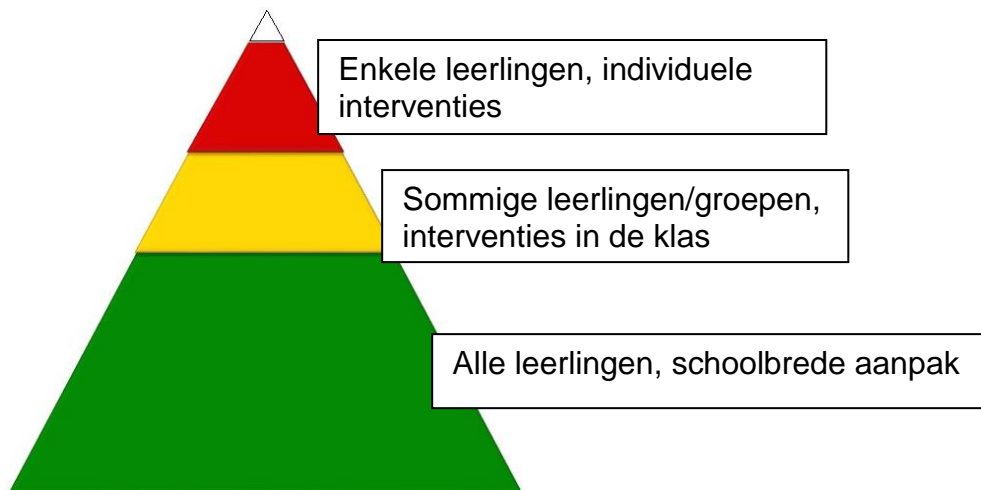
2 Denkkader leerlingbegeleiding

Op het hele gebied van leerlingbegeleiding en extra ondersteuning werken we met het volgende denkmodel:

---

¹ Schoolgids deel 1

² Schoolgids deel 2

De basiskwaliteit van de lessen en het onderwijs moet zo zijn dat de overgrote meerderheid van de leerlingen gewoon mee kan draaien in de lessen. Zij hebben geen extra ondersteuning nodig. Alles wat we in de les en in de groepen doen, waardoor leerlingen goed functioneren zijn 'groene' preventieve acties.

Voor een aantal leerlingen of groepen is het zo dat zij op deelonderwerpen wat extra's nodig hebben (soms zelfs incidenteel of tijdelijk). Die ondersteuning kan in de klas plaatsvinden, vaak in samenspraak tussen mentor en met de back-up van de zorgspecialisten en/of de leerlingbegeleider of leerjaarcoördinator. Het gaat hier om "gele interventies". Het gele gebied is het hitteschild waarin de betrokkenen zoeken naar kleine interventies waarmee geprobeerd wordt te voorkomen dat leerlingen in het rode gedeelte terecht komen.

Als er echt een individuele interventie nodig is, speciale zorg, valt de leerling onder de extra ondersteuning. Dit is het "rode" gebied. Hierbij zijn onze zorgspecialisten betrokken en kan er expertise van buiten de school ingezet worden. Het kan zijn dat een leerling permanente ondersteuning nodig heeft, maar het kan ook zijn dat een leerling even een individuele (rode) interventie nodig heeft waarna hij weer terug kan/gaat naar het gewone (groen).

Voor sommige leerlingen blijken alle interventies die wij doen niet voldoende. Zij zullen het bij ons niet redden en naar andere vormen van onderwijs of andere scholen doorstromen. In ons denkkader is dat het kleine witte driehoekje.

3 Het beleid rond dyslexie

Algemeen: definitie van dyslexie

Als definitie van dyslexie hanteren we de definitie van de gezondheidsraad:
Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (Stichting Dyslexie Nederland).

Criteria die we hanteren zijn:

criterium van achterstand

De beheersing van het lees- en/of spellingniveau (accuratesse en/of vlotheid) ligt significant onder het niveau dat vereist is in de (onderwijs)situatie waarin de leerling de lees- en spellingvaardigheid functioneel moet toepassen.

criterium van didactische resistentie Ondanks adequate remediërende instructie en begeleiding in het verleden (primair onderwijs) of gedurende een periode in het voortgezet onderwijs, blijven de problemen in het aanleren en toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau bestaan.

Doel van het dyslexiebeleid op onze school

Het doel van de signalering en een samenhangende reeks van maatregelen, waaronder begeleiding, moet ervoor zorgen dat:

- dyslectische leerlingen het niveau van onderwijs kunnen volgen dat aansluit bij hun intellectuele capaciteiten;
- dyslectische leerlingen, zo nodig met hulpmiddelen, hun functionele lees- en schrijfvaardigheid vergroten;
- dyslectische leerlingen leren omgaan met hun lees- en/of spellingproblemen.

Preventieve interventies geldend voor alle leerlingen (groen en geel)

Groen:

Binnen het onderwijs dat aangeboden wordt op de Goudse Waarden is veel aandacht voor (begrijpend) lezen en spelling. Zo zijn er afspraken gemaakt dat alle toetsen aangeboden worden in lettertype Arial 12 en worden alle leerlingen methodeonafhankelijk getoetst om de vaardigheden rond taalverzorging, Nederlandse woordenschat en leesvaardigheid in beeld te brengen (Cito VAS-toetsen, toetsen van Muiswerk).

Geel:

Op de locatie HAVO-VWO is er voor taalzwakke leerlingen de mogelijkheid om een extra RT-uur te volgen, in eigen tijd. Dit geldt voor taalzwakke leerlingen in de brugklas en leerlingen in HAVO 4 (bijvoorbeeld leerlingen die de overstap van MAVO-plus naar HAVO maken).

Preventieve interventies geldend voor alle leerlingen met dyslexie³ (groen)

Voor leerlingen met dyslexie gelden de volgende afspraken:

- Toekennen van extra tijd bij toetsen (so's, repetities, schoolexamens) van maximaal 20% van de gegeven toetstijd. Voor het centrale examen geldt een maximale tijdsverlenging van 30 minuten bij een examen van 2,5 uur.

---

³ Leerlingen met dyslexie zijn die leerlingen van wie de school in het bezit is van een geldige dyslexieverklaring.

- Toekennen van een dyslexiekaart waarop de afspraken en faciliteiten voor de individuele leerling met dyslexie staan.
- De docenten houden met name in de onderbouw⁴ bij beoordeling van spelfouten bij proefwerken rekening met de problematiek van de dyslectische leerling door soepeler om te gaan met spelfouten (zie hoofdstuk 4: Aangepaste normering voor leerlingen met dyslexie).

Individuele interventies geldend voor een leerling met ernstige dyslexie (geel)

De meeste leerlingen met dyslexie hebben voldoende profijt van de (groene) interventies zoals deze genoemd zijn in de vorige paragraaf. Er zijn enkele ernstig dyslectische leerlingen die onvoldoende profijt hebben van genoemde interventies. Afhankelijk van de ernst, de aard en de vraag wat de leerling nodig heeft zijn dan de volgende interventies incidenteel mogelijk:

- Mondeling afleggen van een toets in plaats van schriftelijk (geldt niet voor school- en centrale examens, tenzij deze examens mondeling zijn).
- Gebruik maken van digitale leerboeken (Dedicon: www.dedicon.nl). Deze worden in overleg met de dyslexiecoach door de ouders zelf besteld, waarna school de kosten vergoedt.
- Gebruik maken van software om tekst naar spraak om te zetten. Op de Goudse Waarden kunnen leerlingen met dyslexie gebruik maken van het programma IntoWords (zie ook voor de procedure bijlage 1)

Individuele interventies geldend voor een leerling met zeer ernstige dyslexie (rood)

Het geven van vrijstellingen/dispensatie.

In het inrichtingsbesluit WVO (Wet Voortgezet Onderwijs) wordt onderscheid gemaakt tussen vrijstellingen (voor een categorie leerlingen) en een ontheffing (voor individuen) voor bijvoorbeeld de tweede moderne vreemde taal. Voor het aanvragen van een ontheffing mag een school binnen de landelijke regelgeving zijn eigen beleid bepalen.

CSG De Goudse Waarden wil leerlingen zoveel mogelijk uitdagen en verleent om die reden niet automatisch een ontheffing aan alle dyslectische leerlingen. In de praktijk blijkt namelijk dat veel leerlingen met extra faciliteiten het volledige programma wel degelijk aankunnen. Zij verwerven zo kennis op een breed gebied wat meer kansen biedt bij vervolgopleidingen en op de arbeidsmarkt.

Als echter blijkt, dat een leerling door dyslexie zelfs met de faciliteiten echt niet in staat is het diploma te halen dat bij zijn intelligentie past, kan via de directie, op basis van onderzoek door deskundigen, een ontheffing aangevraagd worden voor de tweede moderne vreemde taal. Dit zal vooral spelen in de bovenbouw van afdelingen, waar Frans of Duits in het gemeenschappelijk deel verplicht is. In de

---

⁴ Onderbouw vmbo/mavo-plus is klas 1 en 2, havo/vwo is klas 1, 2 en 3

HAVO en het VMBO zijn er profielen respectievelijk sectoren waarin geen tweede moderne vreemde taal voorkomt. Van doorslaggevend belang is daarbij dat de leerling voldoende inzet heeft getoond om een zo goed mogelijk resultaat te behalen. Hierover zijn met de ouders en de leerling gesprekken gevoerd.

Een vrijstelling voor een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw moet in de onderbouw al geëffectueerd zijn. Leerlingen die een ontheffing krijgen, moeten in de bovenbouw een vervangend vak volgen om aan de eindexameneisen te voldoen. Dit kan betekenen dat de keuze door het rooster zeer beperkt is of dat een vak deels op eigen kracht dient te worden gevolgd.

Als een leerling in de onderbouw een dispensatie krijgt voor Duits of Frans, volgt hij/zij wèl de lessen, maar wordt er op een andere (beperkte) manier getoetst en worden de resultaten niet meegeteld bij de overgangsnormen.

Het verzoek tot ontheffing moet ondersteund worden door een externe deskundige waar de leerling een aantal maanden door begeleid is. Het verzoek wordt besproken door de remedial teacher, de desbetreffende afdelingsleider/unitleider en de docenten van de talen. Zij bekijken of de slaagkans van de leerling in gevaar komt door de tweede moderne vreemde taal.

Alle bovenstaande regels zijn een richtlijn voor het beleid. Soms kan een individuele situatie aanleiding zijn om af te wijken van de bovenstaande regels. De leerling en/of ouder(s) dienen daartoe een schriftelijk verzoek in bij de directie.

4 Aangepaste normering voor leerlingen met dyslexie

Dyslectische leerlingen hebben bij elke toets recht op extra toetstijd (20% van de werkelijke toetstijd). Daarnaast wordt er bij een aantal vakken ook rekening gehouden met de normering bij toetsen.

Bij de normering van de toetsen die dyslectische leerlingen maken wordt onderscheid gemaakt tussen de talen (Engels, Frans, Duits en Nederlands) en de andere vakken.

Normering niet taalvakken:

De docenten houden bij de beoordeling van spelfouten bij toetsen van niet-taal vakken rekening met de problematiek van de dyslectische leerling. Er is afgesproken dat spelfouten in toetsen niet meetellen.

Normering talen:

Als het toetsen van spelling het *doel* van de toets is, is er een aangepaste normering. Er is onderscheid in normering voor de onderbouw en de bovenbouw. Onder spellingtoetsen verstaan we woorden- en zinnentoetsen van Engels, Duits, Frans, maar ook spellingtoetsen van Nederlands (bijvoorbeeld over spellingsregels,

moeilijke woorden). Bij de toetsen van Engels, Duits en Frans betreft het de spelling van de Engelse, Duitse en Franse woorden, niet van de Nederlandse woorden.

Docenten maken van te voren bekend of een toets een spellingtoets is of geen spellingtoets, zodat de leerlingen op de hoogte zijn of spelfouten wel of niet meetellen.

Spelling- en grammaticatoetsen onderbouw:

Spelfouten tellen voor de helft mee. Dus is de normale normering *2 fouten, 1 punt aftrek*, dan geldt voor dyslectische leerlingen *4 fouten, 1 punt aftrek*. De secties van de verschillende talen hebben zelf vastgelegd wat zij onder een spelfout verstaan. Ook geven de docenten duidelijk aan dat het om een spellings- en grammaticatoets gaat, zodat leerlingen op de hoogte zijn van de toegepaste normering.

Spelling- en grammaticatoetsen bovenbouw:

Op het eindexamen tellen spelfouten voor *alle* leerlingen mee tot een vooraf bepaalde maximumaftrek. In het voor- en eindexamenjaar wordt deze norm eveneens toegepast bij PTA-toetsen en schoolexamens, ook voor dyslectische leerlingen. In VWO 4 wordt de normering in de loop van het jaar opgebouwd van normering onderbouw naar normering bovenbouw. De secties verzorgen hiervoor een opbouwschema.

Niet-spellingtoetsen (bijvoorbeeld brief, toets literatuur) onderbouw:

Spelfouten tellen niet mee.

Niet-spellingtoetsen (bijvoorbeeld brief, toets literatuur) bovenbouw:

Spelfouten tellen in het voor- en eindexamenjaar wel mee, met een vooraf bepaalde maximumaftrek. In VWO 4 wordt de normering in de loop van het jaar opgebouwd van normering onderbouw naar normering bovenbouw.

Luistertoetsen:

In de onderbouw zijn er geen aanpassingen voor dyslectische leerlingen. In de bovenbouw kunnen dyslectische leerlingen indien nodig, na overleg met de docent, een aangepaste luistertoets maken.

Leesvaardigheidstoetsen onderbouw en bovenbouw:

Er is geen aangepaste normering of aangepaste toets, wel krijgen dyslectische leerlingen extra tijd.

5 Procedure voor het verlenen van faciliteiten dyslexie

A. Aanmelding van een leerling met een dyslexieverklaring:

- 1 Zodra een leerling met een dyslexieverklaring is aangemeld bij De Goudse Waarden (in de brugklas maar ook in hogere leerjaren) wordt de Remedial Teacher (RT) geïnformeerd. Zij analyseert het onderzoeksverslag en de verklaring en maakt een afspraak met de leerling en de ouders om te bespreken welke faciliteiten er voor de betreffende leerling wenselijk en noodzakelijk zijn. Van dit gesprek wordt een kort verslag naar de ouders gestuurd. Ook wordt dit verslag vastgelegd in SOM. Dit gesprek gebeurt zo mogelijk voor de zomervakantie.
- 2 Op basis van alle verkregen informatie stelt de RT de faciliteiten vast. Deze faciliteiten worden concreet geformuleerd en vermeld op een dyslexiekaart/bijsluiter. Hierop staan naast de zaken waar docenten rekening mee houden (de rechten van de leerling), ook de zaken waar de leerling zelf aan werkt (de plichten van de leerling).
- 3 De RT bekijkt of er extra remedial teaching nodig is op school of extern. VMBO-brugklasleerlingen met een dyslexieverklaring nemen deel aan 'De Opstapcursus' eind september. HAVO/VWO-leerlingen nemen deel aan de RT-ondersteuningslessen in januari.
- 4 De dyslexiecoaches spreken minimaal eenmaal per jaar met de dyslectische leerlingen. Zij maken indien nodig een kort verslag van het gesprek en sturen dit naar de ouders, mentoren en de RT. De mentoren zorgen verder voor de begeleiding en kunnen contact zoeken met de dyslexiecoach of de RT. Ouders kunnen ook zelf contact opnemen met de RT als zij vragen hebben over bijvoorbeeld de faciliteiten.

B. Leerlingen in de brugklas:

- 1 In oktober maken alle leerlingen een diagnostische toets voor taal.
- 2 De docent Nederlands of de RT bekijkt de uitslagen. De leerlingen die uitvallen⁵ worden uitgenodigd voor een vervolgonderzoek. Voorafgaand aan dit vervolgonderzoek worden ouders ingelicht door de mentor.
- 3 Als uit het vervolgonderzoek blijkt dat er geen sprake is van een achterstand op lezen en/ of spellen, geeft de mentor of dyslexiecoach dit door aan de ouders. Als er wel een achterstand wordt gesignaleerd, neemt de mentor of dyslexiecoach contact op met ouders om het vervolgtraject toe te lichten.
- 4 Leerlingen met achterstanden kunnen vanaf januari deelnemen aan de RT-ondersteuningslessen (HAVO/VWO). Op het VMBO wordt eerst een hulpprogramma voor in de klas en thuis aangeboden.

---

⁵ Bij spelling of lezen. Als het gaat om d/dt-fouten dan wordt dit bekeken nadat dit bij het vak Nederlands aan de orde is geweest.

- 5 De RT gaat remediëren. Als na het remediëren blijkt dat de gesignaleerde problemen hardnekkig zijn, wordt in overleg met de ouders, de leerling doorverwezen (intern of extern) voor een dyslexieonderzoek.
- 6 Als dyslexie is vastgesteld analyseert de RT het onderzoeksverslag en de verklaring.
- 7 De RT heeft een gesprek met de leerling om te bekijken waar de leerling tegenaan loopt in lessituaties. De mentor van de leerling vraagt (in overleg met de RT) aan de docenten die lesgeven aan deze leerling, wat zij in de lessituatie/bij toetsen opmerken.
- 8 Op basis van alle verkregen informatie stelt de RT de faciliteiten vast. Deze faciliteiten worden concreet geformuleerd en vermeld op een dyslexiekaart/bijsluiter. Hierop staan naast de zaken waar docenten rekening mee houden (de rechten van de leerling), ook de zaken waar de leerling zelf aan werkt (de plichten van de leerling).
- 9 De RT bekijkt of er extra remedial teaching nodig is op school of extern.
- 10 De dyslexiecoaches spreken minimaal eenmaal per jaar met de dyslectische leerlingen. Zij maken indien nodig een kort verslag van het gesprek en sturen dit naar de mentoren en de RT. De mentoren zorgen verder voor de begeleiding en kunnen contact zoeken met een dyslexiecoach of de RT.

C. *Leerlingen in hogere leerjaren (uiterlijk tot het voor-eindexamenjaar (6):*

- 1 Er ontstaat een vermoeden van dyslexie (bijv. door signalen van docenten, signalen van de leerling zelf, signalen van ouders). De mentor heeft contact met ouders om het traject door te spreken.
- 2 De mentor van de leerling vraagt in overleg met de Remedial Teacher (RT) aan docenten wat hen opvalt.
- 3 De RT of dyslexiecoach start een dyslexievooronderzoek op, om vast te kunnen stellen of er sprake is van achterstand op lezen en/of spellen.
- 4 Indien er sprake is van een achterstand gaat de RT remediëren. Als na remediëren blijkt dat de achterstand hardnekkig is, wordt er een intelligentieonderzoek afgenomen door een erkend orthopedagoog en het dyslexieonderzoek wordt (intern of extern) voortgezet.
- 5 Als dyslexie is vastgesteld analyseert de RT het onderzoeksverslag en de verklaring.

Vervolgens worden de stappen gezet, beschreven bij de punten B7 t/m B10.

---

⁶ Omdat het traject een aantal maanden beslaat en omdat een leerling eventuele hulpmiddelen minimaal 6 maanden gebruikt moet hebben, is er bij een onderzoek dat start in het examenjaar te weinig tijd om dit goed af te ronden.

6 Tot slot

Elke twee jaar wordt dit protocol geëvalueerd en zonodig bijgesteld.
Het protocol wordt op de website gepubliceerd en ligt ter inzage bij de leercoördinatoren /leerlingbegeleiders, Rt'ers, de afdelingsleider leerlingbegeleiding (lyceum-havo) en de zorgcoördinator.

CSG De Goudse Waarden
November 2018

7 Bijlage 1

Procedure gebruik IntoWords

Voorwaarden

- Door de remedial teacher is vastgesteld op basis van de dyslexieverklaring of eigen onderzoek, dat de dyslexie dusdanig ernstig is, dat de leerling voorleessoftware nodig heeft.
- De school geeft een IntoWords inlogcode; indien nodig bestellen ouders de gesproken schoolboeken bij Dedicon, de kosten worden door de school vergoed.
- De dyslectische leerling moet ervaring opdoen in het werken met voorleessoftware door IntoWords thuis regelmatig te gebruiken.
- Een korte training in het werken met IntoWords wordt gegeven door de remedial teacher of de dyslexiecoach.
- IntoWords wordt in principe gebruikt voor de PTA-toetsen (in toetsweken). Incidenteel kunnen ook andere toetsen hiermee gemaakt worden, dit in overleg met de remedial teacher en de dyslexiecoach.

Examentoetsen met gebruik van IntoWords

- De examenadministrator organiseert het maken van examentoetsen met IntoWords.
- De zorgcoördinator geeft door welke leerlingen examentoetsen maken met IntoWords.
- Docenten leveren alle examentoetsen digitaal aan.
- De examenadministrator levert een laptop, een koptelefoon (de leerling mag eventueel eigen oortjes gebruiken), een IntoWords inlogcode en een usb-stick met de toets in .pdf-bestand.
- De surveillant in het dyslexielokaal reikt het materiaal uit, neemt het ook weer in en levert het in bij de examenadministrator.
- IntoWords wordt als voorleessoftware gebruikt; de leerling maakt de vragen/opdrachten op papier
- Na gebruik moet de stick gecontroleerd worden. Er mogen geen opgaven of gemaakte toetsen achterblijven op de stick.

- Luistertoetsen voor de moderne vreemde talen worden niet gemaakt met IntoWords. Leerlingen werken met de versie met tijdverlenging.
- De examencoördinator is verantwoordelijk voor het bestellen van cd's met digitale examens (Centraal Schriftelijk Examen) voor het gebruik van IntoWords .

8 Bijlage 2

Een voorbeeld van een dyslexiekaart VMBO

Dyslexiekaart (voorkant)

Naam:

Geboortedatum:

Naar aanleiding van extern onderzoek en conform de wetgeving mag ik gebruik maken van de volgende faciliteiten:

- verlengde tijd voor overhoringen wanneer er veel gelezen of geschreven moet worden
- eventueel mondelinge herkansing wanneer resultaten door lezen of spellen tegenvallen
- spelfouten tellen bij de talen minder zwaar als spelling niet het onderwerp is, bij de overige vakken telt spelling niet mee in de beoordeling
- computer/laptopgebruik met spellingcontrole
- .....

Dyslexiekaart (achterkant)

Naam:

Geboortedatum:

Ik werk aan het volgende:

- ik heb altijd mijn dyslexiekaart bij me
- ik luister goed naar wat de docenten willen uitleggen
- als ik iets niet begrijp, vraag ik extra uitleg aan de docent
- ik maak en leer mijn huiswerk en begin er op tijd aan
- als ik een schriftelijke toets of overhoring heb zet ik een 'D' boven aan mijn blaadje